

**Ladányi Mária – Hrenek Éva (szerk.):
Alkalmazott nyelvészeti kishoztár**

(Budapest: ELTE E6tv6s Kiad6. 2019. 204 p.)

A Ladányi Mária 6s Hrenek 6va 6ltal szerkesztett *Alkalmazott nyelv6szeti kishoztár* 2019-ben jelent meg az E6tv6s Kiad6n6l. A hozt6r egyik szerkeszt6je, Ladányi M6ria az ELTE BTK Alkalmazott Nyelv6szeti 6s Fonetikai Tansz6k6nek professor emerit6ja, a m6sik szerkeszt6, Hrenek 6va az ELTE BTK Nyelvtudom6nyai Doktori Iskola Magyar Nyelv6szeti Doktori Programj6nak doktorandusza. Ahogy a Ladányi M6ria 6ltal 6rt *El6sz6b6l* megtudjuk, a hozt6r l6trej6tte kilenc6ves folyamat volt: a hozt6r 6tlete m6r 2010-ben megsz6letett, a hozt6r6r6 munkak6z6ss6g tagjainak n6vsora pedig 2015-re v6lt v6glegess6. A k6tet nyomtatott, karton6lt, ragasztott, B5-6s m6ret6, terjedelme 6sszesen 204 oldal. A tov6bbiakban F6ris 6gota (2018) szempontrendszer6re t6maszkodva elemzem.

A hozt6r szerkezet6t megvizsg6lva l6thatjuk, hogy a megastrukt6ra hozt6ron k6v6li r6sz6ben a k6vetkez6k tal6lhat6ak meg: *El6sz6; A hozt6r jellemz6i 6s haszn6lata; Magyar–angol glossz6rium; Felhaszn6lt szakirodalom.*

Az *El6sz6ban* Ladányi M6ria bemutatja a hozt6r tartalm6t, keletkez6s6nek k6r6lm6nyeit, a munkat6rsakat, illetve a hozt6r c6lj6t. M6r az *El6sz6* elej6n olvashatjuk, hogy a hozt6r a teljess6g 6g6nye n6lk6l k6sz6lt, mivel nem fogja 6t az alkalmazott nyelv6szet minden ter6let6t. A k6tet a k6vetkez6 ter6leteknek a terminusaival foglalkozik legink6bb: szociolingvisztika 6s alkalmazott szociolingvisztika, interkultur6lis nyelv6szet, illetve a t6gan 6rtelmezett diskurzuselemz6s 6s pragmatika (6). 6gy, b6r *Alkalmazott nyelv6szeti kishozt6r* a c6me, ink6bb azokkal a kutat6si ter6letekkel foglalkozik, „amelyek a nyelvhaszn6lat kultur6lis, t6rsadalmi, t6rsas be6gyazotts6g6t helyezik el6t6rbe, 6s a nyelvet a t6rsadalmi k6rd6sekkel val6 6sszef6gg6seiben vizsg6lj6k” (6). A hozt6r teh6t az alkalmazott nyelv6szet n6h6ny ter6let6nek terminusait vizsg6lja, 6s nem t6rgyal olyan ter6leteket, mint a pszicholingvisztika, az etnolingvisztika vagy a lexikogr6fia. V6lem6nyem szerint emiatt a hozt6r c6me kiss6 f6ltrevezet6, annak alapj6n j6val nagyobb ter6let nyelv6szeti terminol6gi6j6nak feldolgoz6s6t v6rn6 az 6rdekl6d6 olvas6, ez6rt szerencs6s lett volna legal6bb egy alc6mmel jelezni, mely sz6kebb alkalmazott nyelv6szeti szakter6letek terminusait tal6lhatjuk meg benne. Szint6n az *El6sz6ban* t6r ki Ladányi M6ria arra, hogy a k6tetet olyan tanit6si seg6danyagoknak sz6nj6k, amely kiindul6si pont lehet „mind az alap-, mind a mester-, mind a doktori k6pz6sben mindazon tan6rok 6s di6kok sz6m6ra, akik a hozt6rban megjelen6 t6m6kban oktatnak, kutatnak vagy tanulnak” (7).

A hozt6r jellemz6i 6s haszn6lata r6sz t6bb alfejezetre tagol6dik, ezekre a recenzi6 k6s6bbi szakasz6ban fogok k6t6rni.

A *Magyar–angol glossz6rium* a hozt6r ut6n tal6lhat6 bet6rendes, listaszer6 felsorol6s, mely a hozt6ri c6mszavakat angolul is k6zli. Azok a c6mszavak,

amelyek a szótári részben utaló szócikként szerepelnek, a glosszáriumban is utaló szócikkek. ⇒ jellel jelölik azt a terminust, amelynek az angol megfelelője is megtalálható a szótárban. Ez a rész nagyon hasznos, mivel megkönnyíti, hogy angol nyelvű forrásokban is egyszerűen és hamar megtaláljuk a keresett fogalmakat (lásd 1. ábra).

1. ábra. Magyar–angol glosszárium (172)

kiegyensúlyozott kétnyelvűség	
⇒ balansz kétnyelvűség	
kisebbségi nyelv	minority language
kodifikáció	codification
kódkeverés	code-mixing
kódváltás	code-switching, code-shifting
kódváltogatás	
⇒ kódkeverés	
a kognitív relevancia elve	cognitive principle of relevance
koiné	koiné

A *Felhasznált irodalom* tartalmazza azokat a hivatkozásokat, amelyek az esetleges későbbi anyagkeresést, továbblépést is segítik. Magyar és nemzetközi szakirodalom egyaránt szerepel a listában.

A szótári makrostruktúráról röviden annyit tudnunk megállapítani, hogy a címszavai alfabetikus rendben, a-tól zs-ig követik egymást. Képek, ábrák, táblázatok nem találhatóak a szótárban. A kötet elrendezése egyhasábos.

A szótári mikrostruktúra alapegysége a szócikk, mely a félkövérrel kiemelt címszóval kezdődik (például **Konstatívum**). Emellett még láthatóak / jellel jelölve a címszó esetleges alakváltozata(i), illetve ~ jellel a címszó szinonim terminusa(i) (például **Sztenderd**/standard (**nyelvváltozat**) vagy **Szaknyelv** ~ technolektus). Ezek után a címszó jelentése, definíciója a címszóhoz képest egy centiméterrel behúzva található. Ha a címszónak több jelentése is van, azt félkövér arab számokkal jelöli a szótár. Ebben az esetben az új jelentést új sorban is kezdik. Amikor a definíció egy másik, poliszém terminust említ, amely benne van a szótárban, de a meghatározás csak az egyik aspektusára érvényes, akkor annak a számát felső indexben jelölik (például diskurzus⁽¹⁾ a **társas deixis** szócikkben, 2. ábra).

2. ábra. A társas deixis szócikke (150)

Társas deixis ~ szociális deixis

Olyan exoforikus (vagyis a diskurzuson⁽¹⁾ kívülre mutató) deixis, amely a beszédesemény társas, személyközi viszonyait jeleníti meg, illetve ezen viszonyok kialakításában és feldolgozásában játszik szerepet. A beszédesemény társas világával kapcsolatos kontextuális ismereteket aktiváló deiktikus nyelvi művelet.

A társas deixisnek két altípusa különíthető el egymástól: a (szűk értelemben vett) személydeixis⁽¹⁾ a résztvevői szerepeket, az attitűddeixis pedig a társadalmi szerepviszonyokat fejezi ki.

⇒ ATTITŰDDEIXIS, BESZÉDESEMÉNY, DEIXIS, EXOFORA, SZEMÉLYDEIXIS

📖 Boronkai 2010, Laczkó 2004, Tátrai 2010, Tátrai 2011, Tolcsvai Nagy 2001: 175–180.

A definíció után szürke vonallal elválasztva két információ található még. Az egyik ⇒ jellel van bevezetve, itt a címszóhoz szorosan kapcsolódó, annak értelmezését árnyaló terminusok szerepelnek, gyakorlatilag utalások más szócikkekre. Ezek kiskapitális betűkkel vannak szedve, az így megadott terminusok szerepelnek címszóként a szótárban is. A másik információ a felhasznált szakirodalmi hivatkozásokat 📖 jellel jelzi: ezeket a hivatkozásokat a *Felhasznált szakirodalom* rész segítségével lehet feloldani. Nézzünk erre egy példát a **Szöveg** ~ textus szócikkből (3. ábra).

3. ábra. Az utaló szócikkek és a felhasznált irodalom (144)

⇒ DISKURZUS, DISKURZUSELEMZÉS, MEGNYILATKOZÁS, REFERENCIÁLIS JELENET, TÁRSALGÁS, TÁRSALGÁSELEMZÉS

📖 Boronkai 2009: 31–36, Brown–Yule 1988: 23–25, Tátrai 2011, Tolcsvai Nagy 2006, Tolcsvai Nagy 2008.

A szótár mezostruktúrájáról már részben írtam a szócikkekben található utalások kapcsán. Ezen kívül a szótári részben élőfej található minden oldalon, balra, illetve jobbra. Itt az adott oldalon lévő első címszót olvashatjuk, kiskapitális betűkkel szedve. Ha egy szócikk átcsúszik egy másik oldalra, akkor az oldalon lévő első teljes címszó szerepel az élőfejben. Az élőfejet a szótár többi részétől egy vízszintes fekete vonal választja el.

A továbbiakban nézzük meg részletesebben a szótár tartalmát! A szótárban összesen 266 önálló szócikk van, emellett 97 utaló szócikk található benne. Ezeket az utaló szócikkeket akkor használják a szerzők, ha a terminusok minden jelentésükben azonos módon értelmezhetőek (például **Egyenlőtlen kétnyelvűség** ⇒ DOMINÁNS KÉTNYELVŰSÉG).

A címszók kiválasztása során három dologra figyeltek a szerkesztők: egyrészt arra, milyen szakkifejezéseket tekinthetnek terminusnak, másrészt arra, hogy ezek

közül mely terminusok tartoznak a szótár vizsgálódásának a tárgykörébe, harmadrészt pedig arra, mely kifejezések tekinthetők az adott tárgykör alapvető fontosságú terminusainak. A különböző terminusok nincsenek példamondatba foglalva, de értelmezésükhöz ez nem is szükséges.

A szótár a magyar alkalmazott nyelvészeti terminológiában elterjedt jelentésekre fókuszál, ezért az angol nyelvű terminusokat csak abban az esetben vonták a be a vizsgálódás látókörébe, ha az valamilyen módon hatással van a magyar szakszóra. Nem volt cél, hogy egy adott terminus összes jelentését ismertessék, csak azokat, amelyek a funkcionális szemléletű, használatközpontú megközelítésmódhoz közel állnak. Ezek mellett rendező elvként nem használták sem a különböző jelentések időbeli megjelenését, sem a gyakoriságukat. Ezt látjuk a **Lingua franca** címszónál is. Először a terminus tágabb értelemben vett jelentését mutatja be a szócikk (valamiféle közvetítő nyelv), azután a szűk értelemben vett jelentését, amely a szó eredeti definíciója volt (a középkorban kialakult kereskedelmi közvetítő nyelv). A rendező elv szubjektív, a különböző jelentések elhatárolását a szakirodalmak alapján a szócikkírók és a szótári munkaközösség végezte.

A szinonímia jelölésére kétféle módszert is alkalmaz a szótár. Az egyik esetben, amikor a címszó és az utaló címszó jelentése megegyezik, a már bemutatott jelölés (\Rightarrow) látható. Ha viszont két terminus között jóval komplexebb a viszony, akkor mind a két szó önálló szócikkben jelenik meg, ezt a szintén már bemutatott \sim jel jelöli (4. ábra).

4. ábra. Példa a szinonimák jelölésére (82)

Korpuszalkítás \Rightarrow KORPUSZTERVEZÉS

Korpusztervezés \sim korpuszalkítás

Olyan nyelvtervezési folyamat, amely a nyelvek vagy nyelvváltozatok rendszerének (pl. grammatikájának, szókincsének) megváltoztatására irányul. Korpusztervezési folyamat például a nyelvi normák kodifikációja (a helyesírás kidolgozása, a sztenderd nyelvváltozat morfológiájának és szintaxisának nyelvtanokban történő rögzítése stb.), a szakkifejezések modernizálása, valamint bizonyos regiszterek szókincsének megalkotása. Elsősorban korpusztervezésnek tekinthető például a 18–19. századi magyar nyelvújítási mozgalom tevékenysége, amely – a nyelv helyzetének befolyásolására irányuló státusztervezési folyamatokkal összekapcsolódva – lehetővé tette, hogy a magyar nyelv 1844-ben hivatalos nyelvvé váljon Magyarországon.

\Rightarrow HIVATALOS NYELV, KODIFIKÁCIÓ, NEMSZTENDERD, NYELVI NORMA, NYELVPOLITIKA, NYELVTERVEZÉS, NYELVVÁLTOZAT, STÁTUSZTERVEZÉS, SZTENDERD, SZTENDERDIZÁCIÓ

☞ Cseresnyési 2005: 165–173, Haugen 1983, Lanstyák 2014, Sándor 2006, Trudgill 1997: 40.

Meglátásom szerint maga a szótár rendkívül hasznos, a felsőoktatásban a diákok és a tanárok egyaránt haszonnal forgathatják. A szótár szerkezete precíz, pontos, átlátható, a definíciók világosak, érthetőek, az utalások és a hivatkozások pontosak, így a további kutatást is elősegítik, mind magyar, mind pedig angol nyelven. A szótár megbízható kiindulópont lehet az alkalmazott nyelvészet egyes területeinek megismeréséhez, elsősorban a szociolingvisztika, az interkulturális ismeretek, a diskurzuselemzés és a pragmatika terminusainak megértéséhez nyújt segítséget. Mindezek mellett hasznosnak tartanám a munka folytatását és a kötet kibővítését az alkalmazott nyelvészet többi területével és azok terminusaival.

Irodalom

Fóris Á. (2018). *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek magyar (mint idegen nyelv) tanároknak.* (Károli könyvek. Magyar nyelv-tanári segédkönyvek). Budapest: KRE – L'Harmattan Kiadó.

SZÉKELY MÁRK ATTILA
Károli Gáspár Református Egyetem
szekely.mark98@gmail.com